

Since the general purpose of the educational geographic course is to improve the representation of students of the lyceum on the geographical picture of the world, then when forming the subject competence, the language should be about establishing the notion of geography as a constructive science, and students should form geographic thinking on the principles of historical, spatial, complex, typological, problematic and constructive approaches. The decisive ideas of the educational program are humanitarian, social, ecological, economical aspects, involvement of students in socially useful activity by means of modern geography.

For the further development of geographic education at the profile level of education in the high school, the scientists of the Geography and Economics Department of the Institute of Pedagogics of the National Academy of Sciences of Ukraine created the Concept of Geographical Education for the profile school.

The main idea of the concept of geographic education at the profile level of education in the lyceum is the likelihood of scientific knowledge to the world of human needs, that is, the acquisition of knowledge for the further chosen profession or activity that will be associated with the geographic component.

The concept of studying geography in the profile school is a document for general-use and methodological use. It is the basis for the following joint actions of professionals in the development of the system of profile education, the content of school education, methods and techniques, methods and means of training, scientific and pedagogical research and teacher training.

The author of the article, explaining the need for geographic knowledge of high school students through key competencies, including substantive ones, suggests methodological principles for the functioning of geographic education in high school through the content of the Geographical Education Concept, which is a framework document defining the main directions of school geography development in the context of studying the economic features of their country and economic and geographical relations in the world.

Key words: geographic education; educational process in geography at core levels of study; key competencies, subject competences; institutions of general secondary education; the concept of geographic education in high school.

УДК 378.016

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-26-1.155-160

Надія Олійник
Nadiia Oliinuk

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЕКОНОМІКИ

PROFESSIONAL PREPARATION OF THE FUTURE ECONOMICS TEACHER

У науковій статті розглянуто особливості підвищення якості професійної підготовки вчителя економіки. Схарактеризовано систему професійної підготовки майбутнього вчителя, що спрямована на формування особистісних якостей. Проаналізовано умови сучасної інтернаціоналізації освіти, що виявляються через інтегративні процеси сьогодення. Розглянуто перелік ключових компетентностей як умінь діяти на основі набутих знань професійного вибору та самореалізації.

Ключові слова: педагогічна діяльність, педагогічна майстерність, професійна компетентність, формування особистості, навчально-виховний процес, учитель економіки.

Ефективність функціонування системи освіти та зростання соціальних вимог до навчальних закладів має потребу у висококваліфікованих спеціалістах, які здатні творчо підходити до організації навчально-виховного процесу та досягати високих якісних результатів. Підвищення якості професійної підготовки обумовлене можливістю мобільного реагування освітнього процесу на потреби суспільства, виробництва, особистості. Забезпечити таку

можливість покликана система управління якістю підготовки фахівця, одним з основних принципів побудови якої є спрямованість на формування необхідних фахівцеві компетентностей, що забезпечують його конкурентоспроможність.

Нові пріоритети і цінності розвитку українського суспільства змінили підходи до освітнього процесу на культурно-гуманістичних засадах. Сучасна економічна освіта потребує формування професійної майстерності вчителів економіки нового типу, які в умовах інноваційного освітнього середовища не тільки передають на інформаційному рівні учням знання, а й сприяють розвитку креативності їх економічного мислення, формуванню умінь самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації. Оволодіння економічними знаннями, мисленням та реалізація їх у практичній діяльності створюють базу для загального зростання економічної культури суспільства як невід'ємної умови розквіту добробуту в Україні.

Загальноосвітні навчальні заклади висувають високі вимоги до педагогічної діяльності вчителя, професіоналізм якого стає необхідною умовою нагальних соціальних перетворень сьогодення. У законах України “Про освіту” та “Про загальну середню освіту” наголошується, що саме завдяки діяльності вчителя реалізується державна освітня політика та забезпечується якість освіти учнів, яка безпосередньо залежить від його професійних і особистісних якостей. Це передбачає якісно інший рівень особистісного та професійного розвитку педагога, його здатності до постійного самовдосконалення при одночасному збереженні основоположних внутрішніх настанов і переконань. Тому однією з актуальних проблем педагогічної освіти є формування педагогічної майстерності на засадах толерантності та педагогічної культури.

Утвердження громадянського суспільства потребує переосмислення і змістових характеристик освітніх предметів, підвищення ролі економічної освіченості, розуміння економічних законів, проблем суспільства та шляхів їх розв'язання, усвідомлення працьовитості як високої моральної цінності, свідчення громадянської позиції людини, її суспільної значущості. Оновлення змісту і навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору передбачає орієнтацію навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних методик його запровадження. Компетентнісна освіта на предметному рівні орієнтована на засвоєння особистістю конкретних навчальних результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлень, досвіду, рівень яких дозволяє їй діяти адекватно у певних життєвих ситуаціях.

Заклади вищої освіти готують студентів до педагогічної роботи в закладах загальної середньої освіти. Відповідно, його випускники повинні бути підготовленими до розв'язання тих завдань, які ставляться сьогодні перед загальноосвітньою школою. Саме тому, на думку С.О. Сисоевої, особливого значення набуває модернізація системи педагогічної освіти в усіх її ланках і виконання завдання якомога швидшої орієнтації педагогів на реалізацію потреб швидкозмінного суспільства та його громадян [5, с. 14], а підготовка вчителів на сучасному стає етапі центральною проблемою не тільки педагогіки але й психології. Від випускників професійної школи сьогодні вимагається гнучка адаптація до соціально-економічних умов, що постійно зазнають змін, самостійність, уміння критично мислити і генерувати ідеї, оперувати зростаючими об'ємами наукової інформації. Підвищується роль інтелектуальної власності в житті суспільства, збільшується об'єм інформації і вдосконалюється її перероблення та використання, а від якості її відображення залежать всі види мислення і пізнання.

Важливо зауважити, що інтелект, розвиток мислення все більш усвідомлюється як основа успішного навчання. Впроваджуючи психологічну науку в педагогічну практику, головну увагу слід звертати на формування в майбутнього педагога вміння використовувати психологічні знання для розв'язання конкретних педагогічних ситуацій. Зважаючи на це, доречною є думка відомого психолога Ю.М. Кулюткіна, який наголошував на тому, що розв'язання вчителем практичних завдань потребує від нього вміння інтегрувати знання, здобуті в процесі вивчення психології, педагогіки, методики викладання тих чи інших предметів. На жаль, у більшості педвузів спостерігається розрив між цими домінуючими дисциплінами. Багато викладачів-ме-

тодистів зовсім не обізнані зі здобутками сучасної психології. Психологи, в свою чергу, не знають методичних знахідок, нових технологій тощо [2].

Також актуальним є питання переходу від традиційного інформаційно-пояснювального викладу психологічних знань (коли викладач давав студентам готові висновки, рецепти-поради, що призводило до формування догматичного, шаблонного мислення, перешкоджало прояву творчості в розв'язанні практичних завдань) до використання проблемно-пошукового методу та нових форм організації навчання ("мозковий штурм", "лекції-прес-конференції", ділові ігри, тренінги тощо). Такий підхід дає змогу розкривати перед студентами шляхи вирішення типових проблем, що виникають у роботі з учнівською молоддю та готувати майбутніх учителів до їх творчого розв'язання.

Модернізація системи професійної підготовки вчителя має бути спрямована не тільки на озброєння майбутніх спеціалістів найновішими знаннями з психології, педагогіки, різних методик, а й на підготовку до їх поглиблення, розширення, комплексного використання на практиці та на формування умінь і навичок самоосвіти, що повинно стати важливою рисою педагога.

Таким чином, модернізуючи систему професійної підготовки майбутнього вчителя, важливо спрямовувати зусилля на формування таких особистісних якостей:

- любов до своєї професії, позитивна мотивація до набуття необхідних для майбутньої діяльності знань, умінь і навичок; високий рівень теоретичної і практичної підготовки із загальної, вікової, педагогічної, соціальної психології;
- вміння самостійно здобувати й поглиблювати знання з допомогою різноманітних джерел інформації;
- складати плани й тези виступів, писати реферати, виконувати курсові та дипломні роботи;
- вміння логічно обґрунтовувати й аргументувати судження, висувувати гіпотези й володіти методикою експериментальної їх перевірки;
- вміння самостійно проводити дослідження й спостереження, грамотно оформляти хід і результати експериментальних робіт і спостережень, формулювати висновки; вміння діяти за алгоритмом, а також у нестандартних ситуаціях, не вдаючись до шаблонів;
- вміння самостійно систематизувати та узагальнювати раніше одержані знання; порівнювати, співвідносити, оцінювати, класифікувати об'єкти за одним чи кількома запропонованими критеріями;
- розділяти педагогічні процеси на етапи, виділяти причинно-наслідкові зв'язки; здійснювати міжпредметні зв'язки, насамперед із педагогікою, методикою викладання різних предметів тощо.

Розвиток сучасного суспільства і освіти зумовлюють потребу у професійно-економічній підготовці майбутнього вчителя у закладах вищої освіти. Саме у закладі вищої освіти майбутні вчителі мають можливість оволодівати загальними і спеціальними знаннями, що сприяє ефективній соціалізації особистості, у тому числі і її професійній спеціалізації, і є надзвичайно актуальним сьогодні, у зв'язку зі зростанням ролі людського чинника за умов глобалізації соціально-економічних проблем людського життя, загострення міжнародної конкуренції в усіх галузях. Стрімка інтелектуалізація економіки визначила наступний етап розвитку суспільства як інформаційний, у якому найбільш цінним ресурсом виступає інформація та науковомісткі технології.

Професійно-економічна підготовка вчителя є предметом дослідження багатьох відомих учених у різні часи. Сьогодні дослідження питання професійної підготовки фахівців є центральним у роботах учених (В.П. Андрущенко, Л.П. Вовк, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, О.В. Черкасов, О.Т. Шпаката ін.) Глобалізаційні та інтеграційні процеси висувають нові вимоги до освіти, зумовлюють необхідність кардинальних змін в її змісті, спрямованості, форми організації та фінансування. У системах освіти різних країн світу об'єктивно відбуваються процеси

інтернаціоналізації їх діяльності. Інтернаціоналізація освіти в сучасних умовах виявляється в таких особливостях:

- міграція робочої сили зумовлює потребу у визнанні дипломів, актуалізує питання уніфікації та стандартизації форм організації освіти;
- формуються єдині вимоги до змісту освіти, тобто відбувається спрямованість на певний набір знань, умінь і навичок та умінь, які мають бути засвоєні індивідом;
- відбувається інтернаціоналізація фінансових ресурсів освіти залучаються зовнішні джерела в освіту у вигляді коштів, грантів міжнародних організацій, фондів та установ інших країн;
- з'являються міжнародні форми організації освітньої діяльності: міжнародні спільні освітянські та наукові проекти, спільні навчальні заклади, можливість одночасного одержання дипломів вищих навчальних закладів у різних країнах.

Професійно-економічну підготовку розглядаємо як системно-функціональні технології менеджменту. Управлінсько-функціональна природа економічної діяльності невіддільна від об'єктивної структури професійно-педагогічної сфери, з нею поєднана й інтегрована. Такий напрям розуміється тільки в контексті професійно-економічної підготовки вчителя і здійснюється під час реалізації змісту освіти викладачами кафедр, інститутами (факультетами), ректоратом. Ідея педагогічної технології професійно-економічної освіти вчителя впливає зі специфічної інтегрованої сутності освітньої діяльності, структури і змісту її когнітивних аспектів, що ґрунтуються на взаємозалежній зумовленості професійно особистісних компонентів, на врахуванні базових та індивідуальних якостей майбутніх учителів у процесі їхньої підготовки [2].

Відповідно до професійно-економічної підготовки майбутніх педагогів важливо врахувати мотиваційний, когнітивний і процесуально-діяльнісний та організаційно-методичний компоненти. При цьому підходами до моделі формування особистості вчителя мають бути:

- об'єктивна взаємодія, взаємозумовленість усіх інтегрованих компонентів технологій в їхньому динамічному поступі;
- методи мінімізації абстрагованості схеми професійно-економічної підготовки вчителя;
- засади управлінської системи дій викладача, колективу кафедри, інституту (факультету), ректорату, що необхідно організувати в ході оптимально прогнозованого навчально-виховного процесу з метою забезпечення належного рівня економічної підготовки;
- інноваційний управлінський процес, що підтримується поєднанням комп'ютерних засобів управління з традиційними формами організаційної роботи;
- система забезпечення механізму реалізації професійно-економічної підготовки майбутнього вчителя в умовах взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників модернізації підготовки фахівця, що має особистісно зорієнтований характер, відповідає потребам неперервного професійного зростання, розвитку фахового мислення, що забезпечується комплексним впливом теоретичної і практичної підготовки, самостійної роботи студентів.

Особливістю концепції професійно-економічної освіти вчителів є поетапне особистісно зорієнтоване формування компетентності в галузі економіки, готовності до педагогічної діяльності впродовж адаптивно-професійного, професійно-розвивального, професійно-продуктивного і професійно-дослідницького етапів навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. Майбутні вчителі повинні вміти орієнтуватися в складному глобальному середовищі, працювати на міжнародних ринках праці, оперувати сучасними інформаційними та комунікативними засобами, вміти знаходити, відбирати та аналізувати потрібну інформацію.

У контексті досліджуваної проблеми важливо звернути увагу на те, що професійна компетентність учителя економіки має свої специфічні особливості й ширше коло самореалізації. Діяльність учителя старших класів характеризується, зокрема, багатофункціональністю, що пов'язано зі специфікою викладання економічних дисциплін і потребує постійного професійного самозбагачення, удосконалення форм і методів навчання, виховання школярів; яка

передбачає гнучкість, креативний характер педагогічної взаємодії, емоційну стабільність, що актуалізує потребу в професійній компетентності.

У межах проекту "Освітня політика та освіта "рівний-рівному" компетентність розглядається як вміння діяти на основі набутих знань професійного вибору. Українськими педагогами визначений перелік ключових компетентностей:

- компетентність у сфері самостійної пізнавальної діяльності, що характеризується як цілісне індивідуальне утворення і є процесуальною основою оволодіння знаннями та вмінням;
- компетентність у сфері соціального життя, що передбачає здатність проектувати стратегії свого життя, відповідно до норм і правил суспільства та інших чинників;
- загальнокультурна компетентність;
- громадянська компетентність;
- компетентності з інформаційних та комунікаційних технологій [5].

Кожна з означених компетентностей передбачає засвоєння не окремих елементів знань і вмінь, а володіння комплексною системою, в якій для кожного виділеного напрямку її набуття є відповідна сукупність освітніх компонентів, що мають особистісно-діяльнісний характер.

У ринковій економіці реальну цінність становлять спеціалісти, здатні організувати робоче місце, сформулювати власні цілі й перспективи роботи з урахуванням потреб суспільства, підготовки випускника ЗВО до компетентно-професійної діяльності.

Нові пріоритети і цінності розвитку українського суспільства змінили підходи до освітнього процесу на засадах компетентнісного підходу. Тому, проблема професійної компетентності вчителя економіки загальноосвітніх навчальних закладів набуває особливої актуальності на сучасному етапі, оскільки за своєю сутністю є системоутворюючою, такою, що інтегрує різні сфери діяльності. Від професійної компетентності залежить ефективність навчально-виховного процесу. Професійна компетентність учителя економіки, окрім ґрунтового знання свого предмета, методу викладання, включає ряд складових, зокрема, вмінь: інтелектуальних, мовленнєво-комунікативних, емоційно-вольових, творчих, діагностичних, організаторських та інших.

Суттєве значення для визначення основних складових професійної компетентності майбутнього вчителя мають праці О.В. Аксьонової, І.А. Зязюна, Н.В. Кузьміна, О.Я. Савченко та інших учених. Вони зазначають, що серед складових професійної компетентності вчителя важливими є інтелектуальні та комунікативні здібності. Інтелектуальні здібності реалізуються через загальну високу культуру, широту наукового кругозору, здатність до сприймання та творчого осмислення психолого-педагогічних явищ, узагальнення, порівняння матеріалу, гнучкість у виборі методів викладання [5].

На сьогодні існує нагальна потреба вирішення проблем професійно-економічної підготовки майбутніх педагогів, що виходить за межі локальних змін у навчальних планах, змісті окремих навчальних дисциплін, організаційно-методичних аспектах освітнього процесу. У цьому контексті подальшого удосконалення потребують модульно-рейтингова, кредитно-модульна, компетентнісна та особистісно-розвивальна моделі навчання, що істотно відрізняються від традиційних підходів, і нові цінності освіти, коли на зміну звичному культу успішності, дисципліни приходить орієнтація на особистість, а також полікультурність, наукоємність, інформаційну насиченість педагогічних систем, нові форми оцінювання результатів освіти.

Ефективне вивчення професійної підготовки вчителів допомагає використати власний потенціал педагога з максимальною віддачею, організувати підвищення майстерності вчителів під час індивідуальної роботи, створити соціально-педагогічні умови для просвітницького інформування й активного розвитку інноваційних здібностей педагога. Професійне вдосконалення вчителів економіки забезпечує конкурентоздатність особистості на ринку праці компетентного фахівця, який вільно володіє своєю професією і орієнтується у суміжних галузях діяльності, готовий до професійного зростання, соціальної мобільності, при

цьому відбувається формування ціннісних орієнтирів педагога, відповідного стилю взаємодії з іншими людьми, загальної культури, а також здібностей та можливостей до постійного розвитку власного творчого потенціалу.

Список використаних джерел

1. Аксьонова О.В. Методика викладання економічних дисциплін: навч. посіб. Київ, 2006. 708 с.
2. Андрущенко В.П. Роздуми про освіту: Статті, нариси, інтерв'ю. Київ, 2008. 819 с.
3. Артюшина М.В., Журавська Л.М., Колесніченко Л.А. Психологія діяльності та навчальний менеджмент: навч. посіб. Київ, 2008. 336 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. Київ, 2006. 256 с.
5. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Київ, 2004. 112 с.
6. Сисоєва С.О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя / Педагогіка і психологія. 2005. № 4. С. 60-66.

Improving the quality of professional training is conditioned by the possibility of a mobile response of the educational process to the needs of society, production, personality. Modern economic education requires the formation of a professional skills of teachers of a new type of economy, which, in the conditions of an innovative educational environment, not only pass on the knowledge level to students, but also contribute to the development of the creativity of their economic thinking, the formation of skills of independent cognitive activity, self-organization.

One of the priority directions of the development of education at the present stage, indicated in the state documents, is the training of qualified specialists capable of creative work, professional development, development and implementation of high technology and information technologies, mobility and competitiveness in the labour market.

The system of professional training of the future teacher, aimed at the formation of personal qualities, as well as preparation for their deepening, expansion, complex use in practice and formation of skills and skills of self-education, which should become an important feature of the teacher, is described.

The conditions of modern internationalization of education, which are revealed through integrative processes of the present and put forward new requirements to education, are analyzed, necessitating radical changes in its content, orientation, form of organization and financing. We consider professional and economic training as system-functional management technologies and the managerial and functional nature of economic activity, inseparable from the objective structure of the vocational and pedagogical sphere.

New priorities and values of the development of Ukrainian society have changed the approaches to the educational process on the basis of a competent approach. The article considers the list of key competencies as the ability to act on the basis of acquired knowledge of professional choice and self-realization. The professional competence of a teacher of economics, besides a thorough knowledge of his subject, a teaching method, includes a number of components, in particular, skills: intellectual, communicative, emotional-volitional, creative, diagnostic, organizational, and others.

Key words: *teaching activities, teaching skills, professional competence, identity formation, educational process, a teacher of the economics.*